

JAN KOTT, *Shakespeare, el nostre contemporani.*

Publicat en castellà per Alba Editorial, 2007.

(Traducció: TNC)

No ens cal res més. Si volem conèixer el material històric del que es va nodrir Shakespeare per mostrar la seva època i poblar l'escena teatral d'éssers reals del seu propi temps, només hem d'examinar atentament l'índex de personatges de *Ricard III*. En aquesta obra primerenca, o més ben dit en el material històric que va utilitzar, s'hi troba un esbós de les grans tragèdies posteriors: *Hamlet*, *Macbeth* i *El rei Lear*. Si es vol interpretar el món de Shakespeare com un món real, cal començar per la lectura de les obres històriques, i abans que res per *Ricard II* i *Ricard III*. [...]

Les obres històriques de Shakespeare duen per títol noms de reis: *El rei Joan*, *Ricard II*, *Enric IV*, *Enric V*, *Enric VI*, *Ricard III*. [...] Formen una epopeia històrica de més de cent anys, dividida en capítols que es corresponen amb els principals regnats. Però si es llegeixen aquests capítols seguint un ordre cronològic, seguint la seqüència dels regnats, crida l'atenció el fet que per a Shakespeare la història sigui una matèria immòbil. Cadascun dels capítols

acaba en el punt de partida, traçant un cercle. Aquesta reiteració de cercles invariables que dibuixa la història forma els successius regnats dels reis.

Aquestes grans tragèdies històriques comencen amb la lluita pel tron o amb la consolidació del poder, i totes acaben amb la mort del monarca i amb una nova coronació. A totes les obres històriques el monarca arrossega una llarga cadena de crims, ha apartat del seu costat els senyors feudals que l'havien ajudat a aconseguir la corona, ha matat primer els seus enemics i després els seus antics aliats, ha donat mort als seus successors i als possibles pretendents al tron. Però mai aconsegueix matar-los tots. Un jove príncep torna del desterrament —fill, nét o germà dels assassinats— per defensar la llei que ha estat trencada. El cicle s'ha tancat. Comença un capítol nou, una nova tragèdia històrica. [...]

Quan acabem de llegir un capítol i comencem el següent, quan llegim les obres històriques de Shakespeare en conjunt, una rere l'altra, els rostres dels sobirans i dels usurpadors es comencen a esborrar a poc a poc.

Aquests homes tenen fins i tot els mateixos noms. Sempre hi ha un Ricard, un Eduard i un Enric. I tenen, a més a més, els mateixos títols. Hi ha el duc de York i el príncep de Gal·les, i el duc de Clarence. A cadascuna d'aquestes obres hi ha un personatge intrèpid, un altre de cruel i un altre de més astut. Però el drama que es desenvolupa entre ells és sempre el mateix. I a totes les tragèdies es repeteix el mateix lament de les mares dels reis assassinats. [...]

D'aquesta manera, a totes les obres històriques de Shakespeare emergeix la imatge de la història en si mateixa, per sobre de les peculiaritats personals de cadascun dels reis i dels usurpadors. És la imatge del Gran Mecanisme. Cadascun dels successius capítols, cadascun dels grans actes de Shakespeare és una repetició. [...] És exactament aquesta imatge de la història, que trobem a Shakespeare en reiterades ocasions, la que se'ns imposa amb força. La història feudal és una llarga escala per la que puja un seguici de reis. Cada esglaó que puja, que l'acosta al tron, està marcat pel crim, el perjuri i la traïció.

Però quan faci el pas final, la corona caurà rodolant a terra. I el següent podrà recollir-la. [...] Des de l'últim graó només és possible precipitar-se al buit. Els monarques canvien,

però l'escala roman. I tots, bons o dolents, valents o covards, nobles o innobles, ingenus o cínicos, pugen per l'escala de la mateixa manera.

¿Aquesta és la manera en què Shakespeare entenia allò tràgic de la història en el seu primer i juvenil període de creativitat, que s'ha qualificat, amb una certa lleugeresa, d'«optimista»? ¿O potser era partidari de la monarquia absoluta i es va servir d'escenes sagnants del segle XV per terroritzar els espectadors, mostrant-los la imatge de les lluites dels senyors feudals i el procés de descomposició interna que vivia Anglaterra? ¿O potser en els dos *Ricards* es limitava a descriure la seva mateixa època, com a *Hamlet*? [...]

La clau per llegir *Hamlet* són els dos *Ricards*. [...] El món espanta amb el seu mecanisme cruel, del qual no hi ha escapatòria, però l'existència del qual és inacceptable. Perquè no hi ha reis dolents ni bons; són simplement reis. O dit d'una altra manera, amb una terminologia més actual: només existeixen les circumstàncies del rei i el sistema. No hi ha marge per a la llibertat d'elecció. [...] En el món de Shakespeare hi ha una contradicció entre l'ordre de l'acció i

l'ordre moral. L'home està condemnat a aquesta contradicció, que resulta sempre ineludible. [...]

Què significava, en realitat, per a Shakespeare el Gran Mecanisme? Una desfilada de reis, que ascendeixen i es van empenyent els uns als altres a l'escala de la història, o més aviat una borratxera de sang bullint, que es puja al cap fins que entela la vista? Un ordre natural que ha estat violat i on el mal engendra altres mals, on les injustícies clamen venjança, on els crims se succeeixen els uns als altres, on es governa el regne com una propietat privada, un botí del que s'apodera el més fort? Una simple lluita pel poder, o un batec violent al cor humà, que la raó no pot accelerar ni deturar, però que un tros de ferro esmolat i sense vida és capaç d'interrompre d'una vegada per totes? Una nit densa i impenetrable de la història en què no s'albira l'alba, en què l'obscuritat s'apodera de l'ànima humana?

Algunes d'aquestes grans preguntes troben resposta a *Ricard III*. [...] En aquesta tragèdia només hi ha dues persones que qüestionen el funcionament del món: el rei Ricard III i l'assassí a sou; un es troba al cim de la jerarquia feudal; l'altre a la base. [...] Tots dos veuen amb la mateixa claredat el mateix Gran Mecanisme, des del cim i des de la

base; tots dos estan desproveïts d'il·lusions perquè només ells dos s'ho poden permetre, ja que accepten el món tal com és en realitat. Encara més: el rei i l'assassí a sou representen l'ordre del món en estat pur. I això és, precisament, el que volia expressar Shakespeare. [...]

De sobte hi ha espurnes de genialitat; una d'aquestes consisteix en equiparar el germà del rei amb un assassí a sou:

CLARENCE: En nom de Déu! Qui ets, tu?

ASSASSÍ 2: Sóc un home, com vós.

CLARENCE: Però no reial com jo.

ASSASSÍ 2: Ni vós lleial com nosaltres.

(*Ricard III*, I, iv)

Aquest fragment anticipa el que serà *Hamlet*. Perquè, què és un assassí a sou sinó l'enterrador de la història? També al cementiri d'Elsinor hi ha dos enterradors que parlen amb el fill del rei. Contemplen la gran història i els drames humans des de la mateixa perspectiva; la perspectiva dels qui excaven tombes i construeixen patíbuls. Des d'aquesta perspectiva no hi ha cap diferència entre el fill del rei i l'últim miserable. Tot dos són mortals; van néixer per morir.

L'assassí a sou i el fill del rei són doblement iguals. En l'ordre de la història, tots dos són engranatges del Gran Mecanisme. Des de la perspectiva del cementiri i de la forca, tots dos són només éssers mortals. La grandesa de Shakespeare consisteix en aquestes confrontacions inesperades en les quals, com il·luminat pel foc dels llampecs i envoltat d'espurneigs, de sobte apareix davant dels seus ulls l'immens paisatge de la història. D'aquesta manera, *Ricard III* ens permet interpretar *Hamlet* com un drama polític; i viceversa, *Ricard III*, llegit a partir de *Hamlet*, es converteix en un drama filosòfic sobre les contradiccions entre l'ordre moral i les conseqüències de les nostres accions.